

1 UVOD

Poznato je da su sve nacionalne privrede do prije dvadeset godina svoj elektroenergetski sektor organizovale najčešće kao jednu državnu kompaniju koja se bavila proizvodnjom i snabdijevanjem električne energije i kao takva je imala potpuni monopol na tržištu, što je dovodilo do nerealne cijene električne energije koju je plaćao krajni kupac.

U to vrijeme zbog tehnoloških ograničenja za proizvodnju električne energije kao i same njene specifičnosti optimalno rješenje za snabdijevanje krajnjih korisnika bio je monopol. Da bi došlo do ukidanja neefikasnog monopola na tržištu električne energije mora se uspostaviti konkurentnost, a krajni cilj uspostavljanja konkurentnog tržišta električne energije je postizanje realne cijene električne energije, odnosno pružanje mogućnosti krajnjem kupcu da sam izabere dobavljača (proizvođača ili snabdijevača) od koga će po realnoj cijeni kupiti električnu energiju.

Da bi došlo do ukidanja monopola na tržištu električne energije elektroenergetski sektor mora da prođe složeni reformski proces koji je započeo 80-tih godina prošlog vijeka u svim zemljama svijeta. Reforme su počele pomjeranjem industrije od centralizovanih državnih do privatnih tržišno orjentisanih struktura.

Iskustva pojedinih zemalja pokazuju da se svakom reformskom procesu elektroenergetskog sektora mora pristupiti individualno jer to zavisi od samih karakteristika sektora kao što su: istorijski razvoj, postojeće tehnologije, veličina i raspoloživost resursa, što određuje početak reformi kao i rezultate.

Može se reći da je u današnjoj industriji električne energije učinjen značajan iskorak prema slobodnom tržištu, kao najboljem alokativnom mehanizmu i jamstvu dugoročne efikasnosti, iako još uvijek ima razilaženja u očekivanjima i procjeni daljnjih trendova. Reforme naglašavaju važnost konkurencije i potrošačkog izbora, ali istodobno ne umanjuju činjenicu kako je ekonomija veličine jedan od ključnih pokretača u ovoj industriji. Takođe, treba imati na umu da deregulacija nije ekvivalent savršene konkurencije, za koju je dobro poznato da je efikasna. Ili, drugim riječima, provođenje deregulacije ne znači i dostizanje savršene konkurencije, što je poseban problem u industriji električne energije zbog njenih specifičnosti.

Konkurencijsko tržište ne može kvalitetno funkcionisati, jer nema adekvatne konkurencije na strani ponude. Ponuda često s naporom ili manjkavo zadovoljava potražnju. Uz to nema potrebne mobilnosti električne energije, odnosno prenosne moći vodova, naročito između pojedinih država i regija. Tržište je korisno i nužno za postizanje veće ekonomske efikasnosti. Međutim, ono samo po sebi nije u mogućnosti doseći iste rezultate u svim sektorima privrede i upravo zbog toga potreban je nadzor i korekcija tržišta s ciljem minimiziranja njegovih negativnih učinaka. To treba naročito imati u vidu pri konzumaciji tržišta u elektroenergetskom sektoru. Na osnovu svega iznesenog čini se da kreiranje efikasnog tržišta električne energije nije moguće, jer na tom putu stoje mnogobrojne, pa i nepremostive prepreke. To se više odnosi na veleprodajno nego na maloprodajno tržište.